

Виголошені доповіді мають бути видані окремою збіркою статей, запланованою до публікації як четвертий випуск журналу «Археологія та давня історія України» за 2020 р.

Під час триденної роботи конференції панувала тепла дружня атмосфера. Обговорення доповідей, обмін інформацією та встановлення нових наукових контактів продовжувалися і по закінченні секційних засідань — під час спільної вечери, огляду експозиції археологічного музею Інституту археології НАН України, екскурсії до Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника. Учасники і гості конференції висловлювали схвальні відгуки щодо проведення заходу, відзначали високий науковий рівень форуму та дякували за теплий прийом.

[Оргкомітет конференції висловлює велику подяку керівництву Національного Університету «Києво-Могилянська академія», зокрема віце-президенту з наукової роботи та інформатизації НаУКМА Т. О. Ярошенко та віце-президенту з економіки та фінансів НаУКМА Л. І. Дяченко за всебічне сприяння роботі археологічного форуму.] Окрема подяка Оргкомітету адресується профспілці Інституту археології НАН України та директору ДП «Науково-дослідний центр «Охоронна археологічна служба України» ІА НАН України А. О. Корвіну-Піотровському за матеріальну підтримку конференції. Ми щиро вдячні всім нашим колегам і друзям, які долучилися до підготовки цього заходу і без допомоги яких його успішне проведення було б неможливим.

*Д. Л. ГАСКЕВИЧ,
кандидат історичних наук,
Інститут археології НАН України*

*І. Д. ПОТЄХІНА,
кандидат історичних наук,
Інститут археології НАН України*

ДО 100-річчя ДМИТРА ЯКОВИЧА ТЕЛЕГІНА

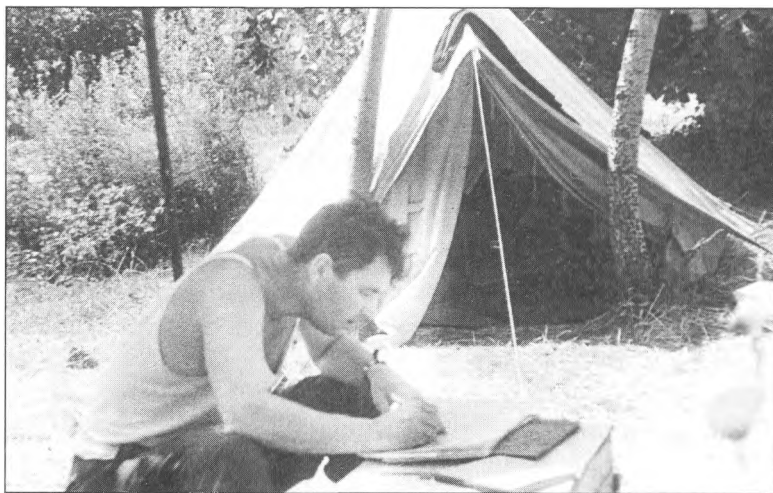

Виповнилося 100 років від дня народження Д.Я.Телегіна — знаного в Україні та за її межами видатного вченого, з чийм іменем пов'язане становлення і розвиток вітчизняної археології, доктора історичних наук, професора, лауреата Державної премії України, премій ім. В. Хвойки та «Золотий скіф».

Дмитро Якович народився 26 жовтня 1919 р. у селянській родині в с. Плісове Зміївського р-ну Харківської обл. Під час колективізації та Голодомору родина, у якій було дев'ятеро дітей, була змушена переїхати на Донбас до м. Костянтинівка, де Дмитро отримав шкільну освіту. У 1936—1939 рр. він закінчив вчительські курси і педшколу на Донеччині й почав вчителювати, а у 1941 р. отримав освіту на історичному факультеті Слов'янського педінституту. Війну Д. Я. Телегін пройшов солдатом Радянської армії, закінчив її на передовій

у Східній Пруссії, був відзначений бойовими нагородами. Після демобілізації у 1946 р. Дмитро Якович вступає до історичного факультету

Д. Я. Телегін у Дніпродзержинській експедиції, с. Дерев'я, 1961 р.

Чернівецького державного університету, захоплюється археологією і захищає дипломну роботу «Трипільське поселення Шипинці».

У 1949 р. Д. Я. Телегін вступив до аспірантури Інституту археології (наказ про зарахування підписав тодішній президент АН УРСР академік О. В. Палладін), а у квітні 1953 р. захистив кандидатську дисертацію на тему «Неолітичні пам'ятки на Середньому Дінці» (керівник акад. П. П. Єфіменко). Після захисту докторської дисертації (1967 р.) побачила світ монографія Д. Я. Телегіна «Дніпро-донецька культура» — перше монографічне узагальнення неолітичних пам'яток Подніпров'я. Виділена вченим дніпро-донецька культура стала з того часу хрестоматійною, а виявлений перехід від привласнювальної до відтворювальної економіки на теренах України, єдність поховального обряду, типів кераміки, домобудівництва, ретельність проведених Дмитром Яковичем дослідницьких процедур дозволили йому пізніше пов'язувати населення цієї культури з ранніми індоєвропейцями.

Від 1969 р. Дмитро Якович впродовж двох десятиліть очолює відділ археології кам'яного віку ІА, виявляє неабиякий організаторський талант у зосередженні зусиль співробітників на вирішенні фундаментальних проблем первісної історії України. У 1973 році виходить друком монографія Д. Я. Телегіна «Середньостогівська культура епохи міді», в якій уперше висвітлено епоху раннього металу на теренах України. Надалі його дослідження фокусуються на добі мезоліту. У 1982 та 1985 роках виходять друком монографії Д. Я. Телегіна «Мезолітичні пам'ятки України» (1982) та «Памятники эпохи мезолита на территории Украинской ССР» (1985), які узагальнюють та систематизу-

ють матеріали всіх відомих на той час мезолітичних пам'яток України.

Монографічне оформлення отримують матеріали розкопок на Дерев'я (1986), неолітичні могильники маріупольського типу (1987, 1991), поселення дніпро-донецької етно-культурної спільності епохи неоліту (1998, у співавторстві з О. М. Титовою), новоданилівська та середньостогівська культури (2001, у співавторстві з А. Л. Нечитайло, І. Д. Потехіною та Ю. В. Панченком), Ігреньське поселення на Подніпров'ї та питання житлобудування в мезоліті (2002). Дмитру Яковичу не вдалося підготувати монографію з індоєвропейстики, проте низка його статей в журналах «Археологія», «Вопросы языкознания» та ін. дев'яностих років ХХ ст. містить обґрунтування оригінальної версії походження слов'ян.

Важко назвати якийсь із нових напрямків археологічних досліджень другої половини ХХ ст., який би залишився поза увагою Дмитра Яковича. У його доробку конкретно-наукові розвідки від палеоліту до пізнього середньовіччя, вивчення поховальних традицій за доби мезоліту-бронзи, застосування статистичних методів в археології й комп'ютеризація обліку археологічних пам'яток, виділення археологічних культур та етно-лінгвістичні дослідження, охорона пам'яток, індоєвропейстика та козащина.

Д. Я. Телегін був палким ініціатором залучення природничих наук до археологічних досліджень, підкреслюючи значення палеоантропології, палеоботаніки та палеозоології і систематично використовував їх дані у своїх роботах. З середини 50-их років ХХ ст., обстоюючи необхідність відновлення антропологічних досліджень в Україні, він був одним із ініціаторів створення фахового антропологічного центру. З 1970-х рр. чільне місце в доробку

ку Д. Я. Телегіна займає радіокарбонне датування, яке він здійснював у співробітництві з лабораторіями Німеччини, Великої Британії, США, України і Росії. В результаті уточнюється хронологія численних культур від неоліту до доби бронзи.

Невичерпна енергія дослідника знаходила вихід у найрізноманітніших галузях діяльності. Довгий час Д. Я. Телегін очолював Польовий комітет Інституту археології. Він був ініціатором створення багатьох наукових видань: журналів «Археологія», «Краткие сообщения Института археологии», щорічників «Праці центру пам'яткознавства» та «Лаврський альманах», редактором першого тому «Археології Української РСР» (1971 та 1985 рр.). За це видання Дмитро Якович був відзначений Державною премією України.

З особливою любов'ю Д. Я. Телегін ставився до козацьких пам'яток. Наприкінці 1980-х років він розпочав дослідження на всіх Січах, а у 1991 р. заснував науково-дослідне підприємство «Часи козацькі — Січі Запорозькі», яке очолював упродовж майже двадцяти років. Козацький напрямок у творчості Д. Я. Телегіна реалізувався в популярній книзі «Часи козацькі — Січі Запорозькі» та у навчальному посібнику «Археологія доби українського козацтва (XVI—XVIII ст.)», написаному у співавторстві з І. К. Свешніковим та І. С. Винокуром.

Видатним є внесок Дмитра Яковича в охорону та збереження археологічної спадщини України. Він стояв біля витоків створення Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, тривалий час очолював секцію пам'яток археології. Завдяки його наполегливим зусиллям було розроблено, виготовлено та встановлено спеціальні охоронні знаки (так звані «Телегінські стели») на визначних пам'ятках археології. І сьогодні, їдучи степом, можна побачити їх на верхівках курганів, на території городищ та поселень, у інших визначних місцях.

Навчати, допомагати молодим колегам було душевною потребою Дмитра Яковича. У 1960-ті рр. він започаткував археологічний учнівський гурток при Інституті археології, в якому викладали провідні учені Інституту. Багато кандидатів та докторів наук з теплотою згадують ці заняття, які мали вирішальний вплив на вибір ними майбутньої професії. Згодом Д. Я. Телегін організовує курси підвищення кваліфікації музейних працівників та краєзнавців, через які пройшли сотні співробітників музеїв та

аматорів. У 1990-ті рр. Д. Я. Телегіним на базі Центру пам'яткознавства НАН України був започаткований Індоевропейський семінар, на якому виступали провідні українські історики, археологи, лінгвісти, робив цікаві доповіді і сам Дмитро Якович. Викладацький талант Д. Я. Телегіна реалізувався в курсах лекцій з археології, які читав він у провідних вузах Києва більше 20 років.

Неможливо переоцінити внесок Д. Я. Телегіна у ствердження міжнародного авторитету української археології. Десятиліттями він активно листувався з колегами з країн Європи та Північної Америки, виступав на міжнародних конференціях, його наукові праці виходили друком у Великій Британії, Італії, Німеччині, Польщі, Росії, США, Франції, Чехії та інших країнах. Значний резонанс у наукових колах мали видані в Оксфорді монографії Д. Я. Телегіна «Dereivka. A Settlement and Cemetery of Copper Age Horse Keepers on the Middle Dnieper» (1986), «Neolithic Cemeteries and Populations in the Dnieper Basine» (1987, співавт. І. Потехіна), а також книга «The Anthropomorphic Stelae of the Ukraine: the Early Iconography of the Indo-Europeans» (Вашингтон, 1994, співавт. Дж. Меллорі). Низка зарубіжних дослідників, серед яких Девід Ентоні (США), Джеймс Меллорі та Малкольм Ліллі (Велика Британія), вважають Дмитра Яковича своїм вчителем у вивченні проблем археології Східної Європи.

Більше як півстоліття віддав Д. Я. Телегін українській історичній науці. Його науковий спадок нараховує близько 500 друкованих праць (зокрема 15 монографій, підручників, довідників, брошур), а їх автор і тепер залишається одним із найбільш цитованих археологів України. Неосяжність піднятих ним питань, розробки численних проблем, розкопані, знайдені та врятовані ним пам'ятки ще довгий час будуть предметом досліджень його учнів і колег. Роботи Д. Я. Телегіна хвилюватимуть науковців своїм оригінальним підходом, висновками, прозорливістю його передбачень і вказуватимуть напрямки їх досліджень. Ім'я Д. Я. Телегіна назавжди залишиться в історіографії української археології.

*С. Ж. ЛУСТОВАЛОВ
доктор історичних наук,
Київський національний університет
культури і мистецтва*

*І. Д. ПОТЕХІНА,
кандидат історичних наук,
Інститут археології НАН України*